

Ensimmäinen palstateksti lukijoilta on oheassa. Sen on kirjoittanut aktiivinen ratkoja Martti Nurmela. Toivomme muidenkin ratkojien lähettävän meille ajatuksiin.

Antti Skyttä
antti.skytta@ristikkoakatemia.fi

Vokaalisoinnusta

Noin vuosi sitten Antti Parkkinen kirjoitti tällä palstalla, miten suomen kielen vokaalit eivät kaikki 'tule juttuun toistensa kanssa'. Jos yksinkertaisessa sanassa (ei siis yhdyssana) esiintyy takavokaali a, o, u, siinä ei voi esiintyä etuvokaaleja ä, ö, y ja päinvastoin. Yhdyssanassa sääntö pätee vain kullekin osalle erikseen, esim. työaika, päiväkerho, Saarenpää.

Nimitykset etu- ja takavokaali tulevat siitä että aou ääntyy suussa taempana, äöy taas lähempänä hampaita. Sitä voi kokeilla ääntämällä aaaää jne. E ja i tulevat juttuun kummankin ryhmän kanssa. Ilmiötä kutsutaan kielitieteessä vokaalisoinnuksi. Sitä esiintyy muutamissa maailman kielissä, mutta suomella se on aivan omanlaisensa. Esimerkiksi eestin kielessä sitä ei ole.

Sanan tulee olla ns. perisuomalainen. Ulkomailta lainaksi saaduissa sanoissa

sääntö ei päde, kuten voi havaita sanoista analyysi, olympia, polynomi. Arkikielessäkään ei vanhaa sääntöä kunnioiteta, esim. klyyvari.

Tiedän vain kaksi poikkeusta vokaalisointusääntöömme. Wikipedia mainitsee niistä toisen, se on tällainen. Se toinen tietämäni on 'tyyssija'. Kummankin kohdalla lienee helppo nähdä kahden sanan fuusio, jolloin osa kirjaimista muuttuu ja/tai katoaa. Voisiko tyys tulla tyynystä?

Antti Skyttä antaa ristikkolehti Punaisen Pelikaanin numerossa 6/2018 kymmenen vinkkiä ratkojille. Vinkki 2 kuuluu: "Varmista verbin viimeiset kirjaimet: verbit esiintyvät ristikoissa yleensä perusmuodossa, infinitiivissä. Se päättyy aina joko a:han tai ä:hän. Näitä varmoja kirjaimia voi laittaa paikalleen."

Antin vinkkiä voi hiukan tarkentaa ottamalla huomioon vokaalisointu. Jos verbiin ilmaantuu risteävästä sanasta takavokaali, verbi päättyy melko varmasti a:han, etuvokaalin tapauksessa ä:hän. Pitää kuitenkin varoa, että jos verbi on kovin pitkä se voi olla yhdyssana kuten nykyaikaistaa. Onneksi yhdyssanaverbit ovat aika harvinaisia. Verbi voi olla vieraskielisestä lainasta johdettu kuten analysoida. Sääntönä voitaneen kuitenkin pitää, että mitä lyhyempi verbi, sitä varmemmin vokaalisointua voi hyödyntää verbin viimeistä kirjainta ratkottaessa.

Martti Nurmela

Lähetäkää ristikkoiheisia kysymyksiä ja mielipiteitä osoitteeseen kysymys@ristikkoakatemia.fi

Ristikkoakatemia Facebookissa:
www.facebook.com/groups/ristikkoakatemia/